

PATXI UNZURRUNZAGA, ITXAROPENA ARGITALETXEAREN SORTZAILEA

Aurtengo apirilaren 13an euskal literaturgintzak gure mende hontan izan duen eragileetariko bat galdu du Patxi Unzurrunzagaren heriotzaz. Patxi, Itxaropena argitaldariaren sortzailea bai zen.

Inprimategi horrek gure artean bere ospea badu ere, bere sortzaile eta nagusi izan den jaunak ez du izan behar haina ospe, zeren bera ez bai zen idazlea. Horregatik, egunkariak ere kasu guti egin zioten bere heriotzaren berria ematean. Zarautzen izan ziren hiletetan euskal kulturgintzan ari direnen hutsunea nabaritu zen. Aldizkariak ere jaramon guti egingo dioten ustean, *Egan*-en nolabait hutsune hori bete nahi genuke, horrenbeste merezi zuenez.

Patxi Unzurrunzaga Donostian jaioa zen 1907. urtean. Editorial Vasca argitaletxean aritu zen makinista eta gerra aurretxoan hasi zen bere kontura, Zarautzen Itxaropena argitaldaria sortuz.

1934. urtean Itxaropena moldiztegitik irten ziren Orixeren *Barne muiñetan*, Zaitegiren *Tori nire edontzia* eta Barandiaranen *Euskalerriko Leen-gizona*. Azken bi hauek Estornestarren Beñat Idaztiak editorearenak baziren ere. Gainera, editore hau izan zen Zabalkundea sorta sortu zuena eta, gerra aurrean, besteak beste, Bernardo Estornés beraren Euskalerriko historia bat euskaratua eta Txomin Aguirreren *Garoa* birargitaratua.

Baina gerra ostean izan zituen Unzurrunzagak bere urterik latzenak. Lanik apenas falta zitzaion, industrietatik anitz lortzen zuenez, baina euskarazko liburuak argitaratu ezinak mintzen zuen gure gizona. Basarrik ongi zion bezala: «Bereak eta bi ikusi zitun Patxi'k gerra ondorengo urte aietan. Ain euskaltzale sutua zanez, eta liburuak argitaratzea bere lanbidea, pentsa nola ibili bearko zun. Gurutzean josita zegon euskera. Azaltzeko modua egin nai zun Patri'k pixkaka, pixkaka. Euskal liburuak plazaratu nai zitun; benetako euskaltzaleen egarria ase nai zun. Nundik nora asi, etxeakoak eta kanpokoak ain gorrotogarri jotzen zuten urte negagarri aietan?... Asko zor diogu

euskaldunok il berria dan Patxi'ren osotasunari, aren euskaltzaletasunari. Ordurik estuen eta larrienetan bete zun bere eginkizuna, gizonki ta euskaldunki. Garai artan, euskeraz zerbait irakurri nai zunak, Itxaropena Argitaldariarengana jo bearra zeukan.»

Bai; euskaraz dotriña ateratzeagatik ere salakuntza izan zuen «kruzadagileengandik». Hura zen deabrukeria! Hala ere, Patxiren euskaltzaletasunak ez zuen amor ematerik. Horrela ba, 1946an lortu zuen *Argi Donea* kaleratzea. Argirik egin ote zion? Badirudi zerbaitxo baietz. Baina oraindik besta hiru urte beharko zituen gure literaturarentzat zerbait garrantzitsuagoa ateratzeko. Jose Artetxe eta biak jo zuten Rocamora jaunagana zuzenean eta 1949an lortu zuten Salvatore Mitxelenaren *Aranzazu*, *euskal poema* argitaratzea eta une berean Basarriren *Atano III*, *bere edestia bertsotan*.

Horrela ideki zuen Patxik gerraondoko liburugintzaren bidea. Eta, horri esker, handik urtebetegarrenera gerragatik gelditu zen Orixeren *Euskaldunak* poema argitaratzea lortu zuen. Gainera, 1950. urte berean, Etxaideren *Alos-torrea* eta *Basarri'ren bertso sorta*.

Urte haietan kasik bera bakarrik aritu zen Patxi, Artetxeren laguntza apur bat eta gainerakoan ezer ez. Ahaleginaren buruz, 1952an emango zion «Kuliska sorta» sailari hasiera, Plazido Mujikak alemaneratik itzuli zuen Svenson-en *Noni eta Mani* eta Emeterio Arreseren *Olerki berrizte* liburuak argitaratzeaz.

Baina ez hori bakarrik. Patxi Unzurrunzagak, orduko euskaltzaleen artean mentalitate idekietakoa zuen eta Arestiren *Harri eta Herri*, zen bezalakoa zelako, liburu saritua izanarren inon argitaratu ezinik zebilen eta ni izan nintzen orijinalak Patxiren eskuetan utzi zituen, eta ez zuen bultzada handirik behar liburuak plazaratzeko.

Euskarazko liburu asko argitaratu zituen irabazpenari begiratu gabe, agintarien aurrerako zekarten konpromisoari jaramonik egin gabe, euskararen etorkizunez eta bere kultur edukinez kezkatu. Lan garrantzitsua benetan Patxi Unzurrunzagak euskarazko liburugintzan egin zuena. Bere eragina kontuan hartzekoa da euskal literaturaren historian. Zeren literatura bultzatuko bada ez bait da aski idazlearen lan soila, hau garrantzitsuena bada ere, eta inguruen behar du argitaratzaile gogotsurik. Hori da guk Patxi Unzurrunzagari zor dioguna. G.B.

J. S. M.